บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยมีความมุ่งหมายสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใน พ.ศ. 2573 และก้าวขึ้นเป็นประเทศรายได้สูง มีการพัฒนาที่ครอบคลุม ยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกันต่อวิกฤต โดยหนึ่งในหมุดหมายสำคัญคือ การส่งเสริมการลงทุนในวิสาหกิจคาร์บอนต่ำ โดยสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้ประยุกต์ใช้แนวปฏิบัติด้านการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและเทคโนโลยีคาร์บอนต่ำ อีกทั้งยังสนับสนุนแผนปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อการบรรลุเป้าหมายการลดการปล่อยคาร์บอน สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป้าหมายที่ 12 ที่เน้นสร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน (Ensure Sustainable Consumption and Production Patterns) มีเป้าประสงค์ที่ครอบคลุมประเด็นการจัดการ และการใช้ทรัพยากรธรรมธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน อาทิ การลดของเสียที่เป็นอาหาร (Food Waste) การลดการปล่อยสารเคมีและของเสียเป็นพิษออกสู่ธรรมชาติและจัดการอย่างถูกต้อง การลดของเสียโดยกระบวนการ การนำกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) และการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) เป็นต้น โดยยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ตระหนักถึงภัยคุกคาม และความเสี่ยงที่อาจเกิดต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจของประเทศ การพัฒนาที่เน้นการรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายเชิงนิเวศ การส่งเสริมการดำเนินชีวิตและธุรกิจ รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ และขยายความเป็นเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่องที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จะนำไปสู่ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง การน้อมนำศาสตร์ของพระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึดหลัก ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน มาเป็นกรอบแนวคิดสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี”

5.1 สรุปผลการศึกษา

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี” ในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษารูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการจัดการความรู้ในการดำเนินการ ความสำเร็จ และปัจจัยแห่งความสำเร็จอย่างเป็นระบบ และเตรียมการขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

5.1.1 ข้อมูลทุนทางสังคม และการพัฒนาทุนทางสังคมที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี

ชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) ตั้งอยู่บนเนื้อที่ประมาณ 210 ตารางกิโลเมตร หรือ 131,257 ไร่ ตั้งอยู่ในทางทิศเหนือของอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี มีประชากรทั้งสิ้น 7,542 คน มีจำนวน 3,143 ครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรทั้งการทำสวนผลไม้และสวนยางพารา มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายอาศัยอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ ซึ่งชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) มีความหลากหลายของทุนมนุษย์ทั้งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ รวมถึงความรู้ ความสามารถ ภูมิปัญญา ทักษะ ความชำนาญการ และประสบการณ์ ที่เชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาชุมชน โดยมีทุนสถาบันซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่ม หน่วยงาน และองค์กรท้องถิ่น ตลอดจนวัด และโรงเรียนในชุมชนให้ความร่วมมือและบูรณาการการทำงานตามบริบทของทุนทางสถาบัน ช่วยเสริมสร้างรากแก้วในชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) ให้มีความเข้มแข็ง รวมถึงการมีขอบข่ายหน้าที่ที่ชัดเจนของแต่ละสถาบันในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้ลดความยุ่งยากและขั้นตอนในการทำงานเป็นอย่างดี ในขณะที่ทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) ให้มีความได้เปรียบทั้งด้านสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะกับการทำการเกษตร อาณาเขตของชุมชนติดต่อกับสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขารวมถึงมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่หลากหลาย นอกจากนี้ชุมชนตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง จังหวัดจันทบุรี ทำให้มีโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคมขนส่งที่มีความสะดวกสบาย ที่สนับสนุนด้านโลจิสติกส์และการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้ลดข้อจำกัด และระยะเวลาในการขนส่งสินค้าของชุมชน

ชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) มีวัฒนธรรมประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของคนพื้นถิ่นในจังหวัดจันทบุรี อย่างไรก็ตามในปัจจุบันความเจริญของเทคโนโลยีเข้ามา การติดต่อสื่อสารกันผ่านสื่อออนไลน์สะดวกขึ้นส่งผลให้การปฏิสัมพันธ์และการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนลดลง ซึ่งทำให้ชุมชนเริ่มตระหนักถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นให้คงอยู่เพื่อส่งต่อถึงลูกหลาน และยังช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกัน สร้างสัมพันธภาพอันดีให้แก่คนในชุมชน จึงมีการรวมตัวกันเพื่อจัดงานประเพณีต่าง ๆ ให้กลับมาสู่ชุมชน อาทิ การเล่นสะบ้าท้องถิ่น เดือน 6 ในช่วงเทศกาลสงกรานต์และวงกลองยาวประจำตำบล ตลอดจนการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเช่น ด้านเครื่องจักสาน ด้านอาหารพื้นบ้าน ด้านการแปรรูปผลไม้ ด้านเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น ความหลากหลายของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) ความแตกต่างทางศาสนา และอาชีพของคนในชุมชนมิใช่อุปสรรคในการพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากทุกคนมีเป้าหมายเดียวกัน และเล็งเห็นถึงความสำคัญในการพึ่งพากันและกัน มากไปกว่านั้น ภายใต้ความศรัทธา และการยึดมั่นในการดำเนินชีวิตด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ช่วยให้ชาวบ้านในชุมชนมีวิธีคิดการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย และ

ภูมิใจในตนเองการพัฒนาทุนทางสังคมที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคของสวนเกษตรอินทรีย์กลุ่มปัถวีโมเดล หมู่บ้านปัถวี (คลองเวหุ) หมู่ที่ 2 ตำบลปัถวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เกิดจากการขับเคลื่อน โดยนายรัฐไท พงษ์ศักดิ์ (ประธานกลุ่มปัถวีโมเดล) ซึ่งเริ่มจากการรวมกลุ่ม 3 สวน เพื่อริเริ่มทำสวนเกษตรอินทรีย์ในปี พ.ศ. 2554 ซึ่งปัจจุบันได้มีสมาชิกและเครือข่ายเกษตรกรที่มุ่งเน้นการทำสวนเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นขยายเป็น 22 สวน โดยผ่านการรับรองมาตรฐานจากการประเมินของหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงการได้รับรางวัลระดับประเทศ และมีเครือข่ายมากกว่า 20 เครือข่ายสะท้อนถึงการพัฒนาทุนทางสังคมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภค ในมิติด้านการจัดการและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนของสวนเกษตรอินทรีย์กลุ่มปัถวีโมเดล เป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมุ่งเน้น “การระเบิดจากข้างใน” การสร้างความเข้มแข็งคนในชุมชนให้มีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาก่อน แล้วจึงค่อยนำจุดแข็งของชุมชนออกมาสู่สังคมภายนอก โดยกิจกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมของหมู่บ้านปัถวี (คลองเวหุ) เน้นการจัดการแบบพึ่งพิงธรรมชาติ และเสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้วย 1) ความพอประมาณ การจัดการพื้นที่ทางการเกษตร และการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์ 2) ความมีเหตุผล การจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้านปัถวี (คลองเวหุ) ได้พิจารณาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่สามารถสร้างนวัตกรรมทางสังคมบนพื้นฐานความเป็นไปได้ตามศักยภาพชุมชน 3) ภูมิคุ้มกัน คำนึงถึงความท้าทาย และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต โดยการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้อยู่ในเวทีระดับประเทศ และระดับโลกได้ ทำให้ผ่านการประเมินมาตรฐานต่าง ๆ ซึ่งสามารถสร้างและต่อยอดการจัดการและการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน 4) เงื่อนไขความรู้ การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ของสมาชิกในกลุ่มปัถวีโมเดล ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน รวมทั้งการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ในระดับชุมชน และระดับประเทศ และ5) เงื่อนไขคุณธรรม การทำการเกษตรอินทรีย์ต้องใช้ความอดทนและตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม (Planet) มนุษย์ (People) และกำไรในจากการประกอบกิจการ (Profit) โดยยึดมั่นในศาสตร์พระราชา

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

5.1.2 ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคของชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวหุ) จังหวัดจันทบุรี

จากความรู้ของผู้นำชุมชนที่ดำเนินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคนำมาใช้ในชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลที่สนับสนุนให้ประสบความสำเร็จประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) ความรู้จากความคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Thinking) 2) ความรู้จากทักษะและความเชี่ยวชาญในงาน (Skill and Expertise) 3) ความรู้จากการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(Lifelong Learning) 4) ความรู้จากความรักหลงใหลในอาชีพของตน (Passion) และ 5)ความรู้จากความใส่ใจสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (Well-being and Environmental Concern) ทั้งนี้การสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นผู้นำชุมชนที่มีความมุ่งมั่นต่อการทำงานโดยแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของตนว่าสามารถพัฒนากลุ่มชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งต้องสร้างแนวคิดทัศนคติใหม่ให้ชุมชนได้เห็นและเกิดการยอมรับ หากว่าผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพแล้วคนในชุมชนก็ย่อมอยากที่จะให้ความร่วมมือ เชื่อถือตัวผู้นำมากยิ่งขึ้น และทำให้เกิดการพัฒนาต่อไป ซึ่งผู้นำชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลมีวิธีการดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนพัฒนาสามารถสรุปวิธีการ ดังนี้ 1) การสร้างความไว้วางใจ และความจริงใจ (Trust and Sincere) ที่จะพัฒนาชุมชนให้เป็นระบบเกษตรอินทรีย์ 2) การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) เชื่อมั่นว่าคนในชุมชนทุกคนมีความสามารถในตัวเองที่จะทำงานให้สำเร็จลุล่วงตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ 3) การมีกรอบคิดแบบพัฒนาได้ (Growth Mindset) รับมือกับความเปลี่ยนแปลง และความผิดพลาดล้มเหลวในการพัฒนาชุมชนเกษตรอินทรีย์ 4) การรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่าย (Networking) ชุมชนเกษตรอินทรีย์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้ได้แนวปฏิบัติที่ดี และร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างจริงใจ 5) การเสริมหนุนองค์ความรู้ (Knowledge Enhancement) เพื่อพัฒนาชุมชนเกษตรอินทรีย์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ การศึกษาดูงาน การวิจัย การร่วมงานสัมมนา ทั้งนี้การที่จะผลักดันให้การขับเคลื่อนของการดำเนินงานของกลุ่มปัถวีโมเดลให้ประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรมต้องอาศัยทักษะที่สำคัญที่มีอยู่ในตัวผู้นำชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลซึ่งประกอบด้วย 1) ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) ผู้นำชุมชนคิดอย่างมีวิจารณญาณในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) โดยผ่านจากการคิดอย่างเป็นระบบ และการเรียนรู้จากการลงมือทำ (Learning by Doing) 2) ทักษะชีวิต (Life Skills) ผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์จนสามารถเผยแพร่ความรู้ด้านการผลิตและการบริโภคชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลประสบความสำเร็จ 3) ทักษะการทำงานเป็นทีม (Collaboration) ชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลไม่สามารถเติบโตได้ด้วยผู้นำเพียงคนเดียว หากแต่เกิดจากการบูรณาการและการสอดประสานการทำงานของผู้นำและคนในชุมชน ร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชน

ยิ่งไปกว่านั้นทุนทางสังคมที่สนับสนุนผู้นำในการขับเคลื่อนชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลให้ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย 1) มิติการศึกษา มีทั้งนักวิชาการหน่วยงานต่างๆนำความรู้เชิงวิชาการไปช่วยต่อยอด และสนับสนุนทางทางด้านการทำการเกษตร และการทำธุรกิจสมัยใหม่ 2) มิติเทคโนโลยีดิจิทัล หลังจากที่ต้องเผชิญกับโรคโควิด-19 ทำให้เป็นปัจจัยเร่งให้ผู้นำชุมชนต้องการพัฒนาการดำเนินธุรกิจออนไลน์ และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย 3) มิติสิ่งแวดล้อม การผลักดันการดำเนินธุรกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมที่สร้างความสมดุลในระบบนิเวศทั้งกิจกรรมการเลี้ยงผึ้งชันโรง การสนับสนุนทดลองปลูกพืชที่หลากหลาย เน้นขยายการทำเกษตรในระบบ

อินทรีย์ 4) มิติสุขภาพ ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญกับการงดการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อชีวิต ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค และคนในชุมชนทำให้เกิดการเรียนรู้ และส่งเสริมให้คนในชุมชนผลิตสินค้าทางการเกษตรที่ไร้สารเคมี โดยการศึกษาและการปรับใช้สมุนไพรในท้องถิ่นทดแทน ในขณะเดียวกันผู้นำชุมชนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ การขวนขวายหาความรู้นอกห้องเรียนเพื่อพัฒนาตนเองในทุกมิติเป็นการต่อยอด และสร้างคุณค่าในการการพัฒนาชุมชนเกษตรอินทรีย์ได้แก่ 1) การพัฒนาตนจากการเสริมแรงเชิงบวกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น พระอาจารย์มนัส ขนฺติธมฺโม ครอบครัว ชาวบ้านในชุมชน สมาชิกเครือข่ายกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น 2) การพัฒนาตนจากการควบคุมตนเอง ผู้นำชุมชนเลือกที่จะศึกษาเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์อย่างถ่องแท้โดยมีเป้าหมายด้วยตนเองอย่างชัดเจนที่ให้ชาวบ้านชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ปลอดจากโรคภัยไข้เจ็บ สุขภาพร่างกายและจิตใจแข็งแรง 3) การพัฒนาตนจากการฝึกอบรม การเข้าร่วมเรียนรู้ร่วมกับภาคีเครือข่าย และหน่วยงานต่าง ๆที่เกี่ยวข้องในการเพิ่มความรู้ และศักยภาพในการจัดการการทำเกษตรอินทรีย์ ทำได้ข้อมูลและความรู้ใหม่ตลอดเวลา พร้อมก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่

สำหรับความพร้อมของสมาชิกในการพัฒนาชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคประกอบด้วย 1) ความพร้อมด้านทัศนคติและค่านิยมของชาวบ้านที่เริ่มมาจากปัญหา (Pain Point) สุขภาพของคนในชุมชน และรวมถึงวิกฤติต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในชุมชนเผชิญอยู่ในชุมชน จึงเป็นจุดตั้งต้นในความต้องการพัฒนาชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภค เอื้อต่อการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตที่ใส่ใจสุขภาพและสิ่งแวดล้อม 2) ความพร้อมด้านการควบคุมสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งชาวบ้านได้ให้ความสำคัญต่ออาชีพการเกษตรซึ่งต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมถึงสังคมที่ปราศจากโรคภัยจากการใช้สารเคมีและปราศจากความขัดแย้ง 3) ความพร้อมด้านการแก้ไขปัญหา การทำเกษตรอินทรีย์ใช้ระยะเวลานานและการสร้างนวัตกรรมในชุมชนจึงต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรค ดังนั้นต้องมีความพร้อมด้านการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ และการจัดการแก้ปัญหาด้วยความคิดวิจารณญาณตามเหตุและปัจจัยจากการร่วมมือกันของคนในชุมชน ขณะเดียวกันด้านความรู้ความสามารถของผู้ปฏิบัติที่อยู่ในชุมชนส่งผลให้การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ความรู้ความสามารถด้านจิตใจและสังคม มีความสามัคคีและความร่วมมือ การตั้งกติกาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ให้ความสำคัญกับการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในทุก ๆ เดือน ยึดมั่นในหลักคุณธรรม ปลอดอบายมุข และน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน 2) ความรู้ความสามารถด้านเศรษฐกิจ การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการทำธุรกิจ มีการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย เพื่อสร้างรายได้ให้มากขึ้น เน้นการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อเพิ่มรายได้และขยายโอกาสชาวบ้านในชุมชน พร้อมกับการยกระดับการพัฒนาอาชีพเกษตรอินทรีย์เพื่อเปิด

ตลาดใหม่ๆ 3) ความรู้ความสามารถด้านการเรียนรู้ ความใส่ใจในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในมิติเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม ธุรกิจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสุขภาพ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของคนในชุมชนและองค์กรต่างๆเป็นพลังขับเคลื่อนทำให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ 4) ความรู้ความสามารถด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การทดลอง และลงมือปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภายใต้ความรู้ความสามารถของสมาชิกในชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลไปสู่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภค โดยสรุปมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 การศึกษาจากปัญหา เริ่มจากการสังเกตสถานการณ์ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบริบทสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม จนเกิดเป็นความสงสัย สิ่งที่ใคร่รู้และปัญหาจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชาวชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดล ขั้นที่ 2 การเสาะแสวงหาข้อมูล การแสวงหาข้อมูลให้เหมาะสมกับท้องถิ่นเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากสภาพแวดล้อม และสังคมในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องร่วมกันคัดกรองข้อมูล และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันในทุกเดือน ขั้นที่ 3 การประยุกต์ใช้ความรู้ โดยการสรุปเป็นความรู้ภายในชุมชนร่วมกัน จากนั้นนำไปทดลองและประยุกต์ใช้กับการจัดการสวนเกษตรอินทรีย์ แล้วส่งข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) นำไปสู่แนวปฏิบัติ หรือเป็นการตั้งคำถามและศึกษาปัญหาต่อไป

นอกจากนี้ยังสมาชิกในชุมชนปัถวีโมเดลได้คำนึงถึงปัจจัยด้านทุนในสังคมปัจจัยที่สนับสนุนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การผลักดันให้เกิดการทำเกษตรในระบบอินทรีย์ที่เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการความเสื่อมโทรม ควบคู่ไปกับฟื้นฟูระบบนิเวศ โดยการปรับสมดุลธรรมชาติการปลูกพืชผสมผสานควบคู่กับการปลูกไม้พันธุ์ดังเดิมและการอนุรักษ์สัตว์ที่เป็นประโยชน์ต่อธรรมชาติ เช่น การเลี้ยงผึ้งชันโรง ส่งผลต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาตินำไปสู่การทำกิจกรรมทางธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน 2) แหล่งเงินทุนและงบประมาณที่สนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดล ประกอบด้วย 1) เงินทุนจากสมาชิกในชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดล โดยหมุดหมายหลักของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดล คือ “การพึ่งพาตนเองบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น” เพื่อความเป็นอยู่ที่ดี และคนในชุมชนมีความสุขและสุขภาพแข็งแรง 2) เงินทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งเป็น“การระเบิดจากข้างใน” ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ส่งผลให้ชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลเป็นที่รู้จักในวงกว้าง หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้เล็งเห็นถึงขีดความสามารถ และความเข้มแข็งของชุมชน จึงได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภายนอกเพื่อต่อยอดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ปัจจัยด้านภาคี

เครือข่ายการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคของชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดล ดังนี้ 1) เครือข่ายภายในชุมชน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านหมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) ให้ความสำคัญในความสัมพันธ์อันแนบแน่น ของ 3 สถาบันหลักในชุมชน ได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน โดยใช้แนวคิด “บวร” ในการสร้างเครือข่ายภายในชุมชนให้เข้มแข็ง ความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชนนำไปสู่การสร้างสังคมแบบช่วยเหลือเกื้อกูล และถือเป็นเสน่ห์ของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย 2) เครือข่ายภายนอกชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง โดยสร้างความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานภายนอกเพื่อนำไปสู่การร่วมมือในการแก้ไขปัญหา การพัฒนานวัตกรรม การแบ่งปันความรู้ และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

5.1.3 ตัวแบบการจัดการในการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภค

ความรู้ความเข้าใจอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในการจัดการ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกหลักทางวิชาการของชุมชนหมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) เกิดจากการที่สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลได้ศึกษาเรียนรู้แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับไม้ผล ทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการสอบถามผู้รู้แบบภูมิปัญญาชาวบ้านและการทดลองทำด้วยตนเอง แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มสมาชิก โดยสรุปแนวทาง ดังนี้

1. การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) สมาชิกในชุมชนศึกษาค้นคว้าการทำการเกษตรอินทรีย์โดยใช้วิธีการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง บนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงภูมิปัญญาในการทำเกษตรกรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดเป็นวงจรแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเกิดจากการสะท้อนตนเอง (Self-reflection) การจัดการตนเอง (Self-management) และการประเมินตัวเอง (Self-assessment) นำไปสู่การลองผิดลองถูก โดยชาวบ้านในชุมชนสามารถถอดบทเรียนในการทำการเกษตรอินทรีย์ได้ด้วยตนเอง

2. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

2.1) ความพอประมาณ ชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) ให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าทางการเกษตรตามศักยภาพของคนในท้องถิ่นในที่ดินทำกินของตน ก่อให้เกิดความรักภาคภูมิใจ และความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นตน

2.2) ความมีเหตุผล ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวบ้านหมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) คือ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของคนในชุมชน ดังนั้น นวัตกรรมทางสังคมบนพื้นฐานความเป็นไปได้ตามศักยภาพชุมชนจึงเป็นประเด็นสำคัญที่นำชุมชนไปสู่ความยั่งยืน

2.3) ภูมิคุ้มกัน ชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลคำนึงถึงความท้าทาย และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต โดยการจัดการและการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน อาทิ ธนาคารผึ้งชันโรง เป็นการบริหารผึ้งชันโรง โดยการยืมและฝากผึ้งชันโรง การวางแผนความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

2.4) เงื่อนไขความรู้ สมาชิกในชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลเน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ในระดับชุมชน และระดับประเทศ ก่อให้เกิดนวัตกรรมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์อีกด้วย

2.5) เงื่อนไขคุณธรรม การทำการเกษตรอินทรีย์ต้องใช้ความอดทนและตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม (Planet) มนุษย์ (People) และกำไรในจากการประกอบกิจการ (Profit) การพึ่งพาตนเอง การตั้งเป็นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ต้องมีสัจจะ มีวินัย มีความขยันหมั่นเพียร รู้จักรับผิดชอบในการที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จ

3. แนวทางการสร้างความรู้ความเข้าใจ

3.1) การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Communication) ชุมชนขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลด้วยการเน้นการสื่อสารของคนในชุมชนเป็นหลัก จะเห็นได้ว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพบปะพูดคุยกัน นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชนด้วย

3.2) ความไว้วางใจ (Trust) ชุมชนให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคง โดยให้คุณค่าของความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และตัวแทนจากหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การทำงานเป็นทีม (Teamwork) ซึ่งการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของภาคีเครือข่ายหลายภาคส่วนในการส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

3.3) การยอมรับความผิดพลาด (Lesson Learned) ชุมชนมิได้มุ่งหวังถึงการประสบความสำเร็จแต่เพียงอย่างเดียวแต่ร่วมกันลองผิดลองถูก ทำให้เกิดจากการร่วมกันเรียนรู้ ถ้าปราศจากความผิดพลาดชุมชนจะไม่ได้บทเรียนเพื่อพัฒนาต่อยอดกิจกรรมทางการเกษตรแม้แต่น้อย การยอมรับความผิดพลาดมิได้เป็นการพ่ายแพ้หากแต่เป็นจุดเริ่มต้นของนวัตกรรมของชุมชนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคของชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดล

สำหรับการบริหารจัดการตามรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนของชุมชนหมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) สะท้อนถึงการสร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน (Ensure Sustainable Consumption and Production Patterns) สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การจัดการลดการใช้สารเคมีและของเสียทุกชนิดตลอดวงจรชีวิตการเกษตรด้วยวิธีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสุขภาพที่ดีของผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยการกำหนดกติกาและเงื่อนไขในการเข้าร่วมกลุ่มของคนในชุมชน และสมาชิกเครือข่ายในการทำการเกษตรอินทรีย์

2. การพึ่งพานวัตกรรม และการวิจัย ทั้งนวัตกรรมทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางสังคมซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนการบริหารจัดการตามรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนในฐานะการลดต้นทุนในการดำเนินธุรกิจ ในขณะเดียวกันเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้สอดรับกับความต้องการของผู้บริโภค

3. การสื่อสาร และการถ่ายทอดความรู้ โดยผู้นำชุมชนและสมาชิกร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ซึ่งจะสะท้อนถึงปัญหาและประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง การประชุมร่วมกันทุกเดือนทำให้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ของชุมชน โดยสมาชิกในกลุ่มจะมองเห็นเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน

4. การระบุขอบข่ายหน้าที่ของสมาชิก การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลมีการกำหนดผังองค์กร และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ชัดเจน สมาชิกในกลุ่มมีหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรตามเงื่อนไขและข้อตกลงของกลุ่มร่วมกัน

5.1.4 การถ่ายทอดองค์ความรู้การพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภค

การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ตามรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนของชุมชน ด้านการจัดการและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดล สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ในการร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาท้องถิ่นบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การมองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของคนในชุมชนด้วยการเดินหน้าขับเคลื่อนกลุ่มเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลใช้แนวคิดที่เชื่อว่า “มนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาได้”

2. การให้คุณค่ากับความแตกต่าง ความแตกต่างทั้งบริบทเชิงพื้นที่ในการทำการเกษตรอินทรีย์ และข้อจำกัด หรืออุปสรรคในการดำเนินธุรกิจ การให้คุณค่าในความแตกต่างก่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชน รวมถึงสมาชิกในกลุ่มที่จะประคองสถานการณ์เลวร้ายให้ผ่านไปได้ด้วยดี นอกจากนั้นความคิดเห็นที่แตกต่างนำไปสู่การเชื่อมโยงความคิดที่หลากหลาย อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการต่อยอดยกระดับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในอนาคต

3. การให้คุณค่ากับวิถีชีวิต หมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ระดับ “อยู่ดี กินดี” ของกระทรวงมหาดไทย เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการพัฒนาในชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้ และขยายโอกาสให้คนในชุมชน วิถีชีวิตที่มีรากเหง้าทางเกษตรกรรมส่งผลให้เกิดการสร้างสรรค์ ปกป้อง หวงแหน และภูมิใจในความเป็นชุมชน ดังนั้น การให้คุณค่ากับวิถีชีวิตของคนในชุมชน จึงมีความสอดคล้องร้อยเรียงไปการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) อันแนบแน่น

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษา สามารถนำมาอภิปรายผลเพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัยที่ต้องการนำเสนอ “การจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี” ในประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ ทุนทางสังคม และการพัฒนาทุนทางสังคม ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการ และการถ่ายทอดองค์ความรู้การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคของชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี แสดงในภาพที่ 5.1 ดังนี้

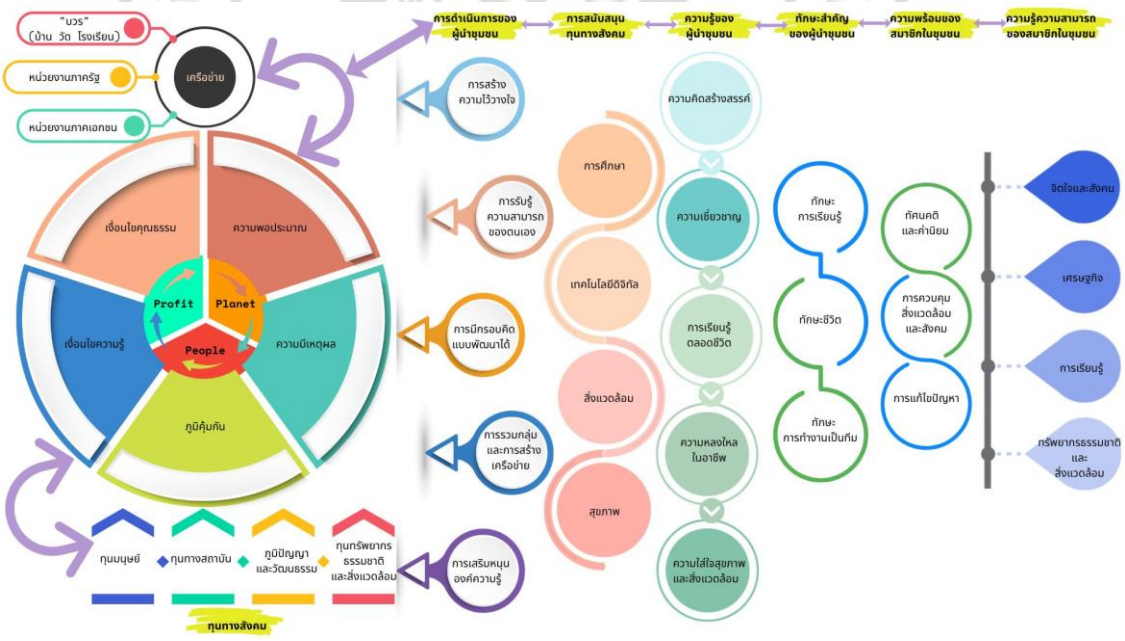

ภาพที่ 5.1 การจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคของชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี

หมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ระดับ “อยู่ดี กินดี” ของกระทรวงมหาดไทย สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของทุนทางสังคม อันประกอบไปด้วย ทุนมนุษย์ ทุนทางสถาบัน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคมที่มีความหลากหลาย ที่เชื่อมโยงบทบาทหน้าที่รับผิดชอบผสมผสานกับความรู้ ความสามารถ ภูมิปัญญา ทักษะ ประสบการณ์ และความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนภายใต้วิถีชีวิตที่เรียบง่ายอาศัยอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีวัฒนธรรมประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของเกษตรกรพื้นถิ่นในจังหวัดจันทบุรี ก่อให้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาทุนทางสังคมเชิงโครงสร้างที่มีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมเครือข่ายสังคมในระดับบุคคล และระดับมหภาค โดยครอบคลุมถึงโอกาสสำหรับบุคคลที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม (Moore and Kawachi, 2017 : 513-517) นอกจากนั้น องค์กรท้องถิ่นในชุมชน การรวมตัว และการบูรณาการการทำงานตามบริบทของทุนทางสังคมของหมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) ช่วยเสริมสร้างรากแก้วในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนลดความยุ่งยาก และขั้นตอนในการทำงานเป็นอย่างดี ในขณะเดียวกัน หมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) มีความได้เปรียบของสภาพทางภูมิศาสตร์เหมาะกับการทำการเกษตร เนื่องจากมีอาณาเขตติดต่อกับสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขา รวมถึงมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่หลากหลาย ชุมชนตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง จังหวัดจันทบุรี โครงสร้างพื้นฐาน และการคมนาคมขนส่งและโลจิสติกส์สำหรับผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนทั้งในประเทศ และต่างประเทศมีความสะดวกสบาย ทำให้ลดข้อจำกัด ลดต้นทุน และลดระยะเวลาในการขนส่งสินค้าทางการเกษตรของชุมชน การมุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนไปควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ธรรมชาติของชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) สะท้อนให้เห็นศักยภาพของทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับบทบาทสำคัญของการศึกษาทุนทางสังคมในฐานะตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ที่ช่วยลดความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและกระชับความสัมพันธ์กับชาวบ้านในชุมชน ดังนั้น ทุนทางสังคมจึงมีบทบาทสำคัญในการเอื้อให้เกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Auer et al., 2020 : 168-178)

การพัฒนาทุนทางสังคมของหมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) ได้ประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในมิติด้านการจัดการและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนของหมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) ซึ่งประกอบไปด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2560) โดยนายรัฐไท พงษ์ศักดิ์ (ประธานกลุ่มปัถวีโมเดล) สวนเกษตรอินทรีย์กลุ่มรัฐไท เป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยมุ่งเน้น “การระเบิดจากข้างใน” เน้นการสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนให้มีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาก่อนแล้วจึงค่อยนำจุดแข็งของชุมชนออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน ซึ่งหลายชุมชนที่ไม่มีโอกาสเตรียมตัว จึงไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่ความล้มเหลวในการพัฒนาท้องถิ่นได้ กิจกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมของหมู่บ้านปัถวี (คลอง

เวฬุ) เน้นการจัดการแบบพึ่งพิงธรรมชาติ และเสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้วยความพอประมาณจากการจัดการพื้นที่ทางการเกษตร และการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์โดยการผลิตสินค้าทางการเกษตรตามศักยภาพของคนในท้องถิ่นในที่ดินทำกินของตน ก่อให้เกิดความรัก ภาคภูมิใจ และความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นตน ความมีเหตุผลโดยการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่สามารถสร้างนวัตกรรมทางสังคมบนพื้นฐานความเป็นไปได้ตามศักยภาพชุมชน เช่น การใช้ผึ้งชันโรงในการผสมเกสรให้แก่พืชสวนเพื่อเพิ่มผลผลิต การลดการใช้สารเคมีเพื่อสุขภาพของคนในชุมชน ภูมิคุ้มกันโดยการต่อยอดผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร โดยเพิ่มสินค้าทางการเกษตรเพื่อลดความเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เช่น การนำน้ำผึ้ง และไขผึ้งชันโรงแปรรูปเป็นสบู่ โลชั่นบำรุงผิว และแชมพู เป็นต้น เงื่อนไขความรู้โดยการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ของสมาชิกในกลุ่มปัถวีโมเดล ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมถึงการตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนบ้านปัถวี และความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆเพื่อหนุนเสริมองค์ความรู้ใหม่ก่อให้เกิดนวัตกรรมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ และเงื่อนไขคุณธรรมที่มุ่งเน้น “การพึ่งพาตนเอง” การตั้งเป็นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ต้องมีสัจจะ มีวินัย มีความขยันหมั่นเพียร และรับผิดชอบที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จ ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาทุนทางสังคมของหมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) ยังมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องด้วยการมุ่งเน้นการพัฒนาเพียงมิติเศรษฐกิจและสังคม อาจนำไปสู่การสร้างความเสียหายต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภาคีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาทุนทางสังคมในปัจจุบันจึงมุ่งประเด็นไปที่การพัฒนาที่จะเสริมสร้างทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (Gu et al., 2021 : 1-27) การจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรีเกิดจากแนวคิดการจัดการ 3 เสาหลัก (Triple Bottom Lines) (Lyons, 2018 : 4-14) ได้แก่ สิ่งแวดล้อมและโลก (Planet) มนุษย์และสังคม (People) และกำไรและค่าตอบแทนจากการดำเนินกิจการ (Profit) โดยความยั่งยืนต้องได้รับการพิจารณาเป็นแนวคิดที่เกิดจากการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างเข้มแข็ง (Birkel and Müller, 2021) นำไปสู่การยกระดับศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นเพื่อรองรับการเข้าสู่โลกยุค 4.0 ที่เน้นการบรรลุการสร้างมูลค่าอุตสาหกรรมอย่างยั่งยืน โดยการปรับปรุงประสิทธิภาพของทรัพยากรต่าง ๆ (Sharma et al., 2020 : 230-266) การพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี เกิดจากการเสริมเชิงบวกของผู้นำชุมชน (Positive Reinforcement) เพื่อให้เกิดพฤติกรรมอันพึงประสงค์ในชุมชน การควบคุมตนเอง (Self-control) และการฝึกอบรม (Training) เพื่อพัฒนาความรู้ และทักษะที่จำเป็นในการทำสวนเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์เป็นส่วนสำคัญของการแก้ปัญหาของการเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุความยั่งยืนด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นถือเป็นความท้าทายด้านพฤติกรรมและสังคมศาสตร์อย่างมาก (Schneider & Sanguinetti, 2021)

ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภค เกิดจากความรู้ของผู้นำชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี ในการทำเกษตรอินทรีย์จากการศึกษาวิจัย พบว่า องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนเกิดจากความคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ทักษะและความเชี่ยวชาญในงาน (Skill and Expertise) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ความรักหลงใหลในอาชีพของตน (Passion) และความใส่ใจสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (Well-being and Environmental Concern) ปัจจัยดังกล่าวข้างต้นเกิดขึ้นจากความสามารถของแต่ละบุคคลในการสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา หรือการทำงานที่เป็นเลิศอาจนำไปสู่ “การคิดนอกกรอบ” เพื่อต่อยอดเป็นนวัตกรรมสังคม (Social Innovation) มากไปกว่านั้น ความรู้ของผู้นำชุมชนเกิดจากการคิดหลายทิศทาง (Divergent Thinking) นำไปสู่ความสามารถในการสร้างสรรค์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ (Sun et al., 2019 : 1047–1058) นอกจากนั้น การดำเนินการของผู้นำชุมชน เป็นกลไกที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการสร้างความไว้วางใจและความจริงใจ (Trust and Sincere) ที่จะพัฒนาชุมชนเกษตรอินทรีย์ การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) เชื่อมั่นว่า คนในชุมชนทุกคนมีความสามารถในตัวเองที่จะทำงานให้สำเร็จลุล่วงตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ ความสำเร็จของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดล มิได้บรรลุเป้าหมายเพียงชั่วข้ามคืน ความพยายามที่จะเรียนรู้ของคนในชุมชนสะท้อนถึงการมีกรอบคิดแบบพัฒนาได้ (Growth Mindset) พร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลง และความผิดพลาดล้มเหลวในการพัฒนาชุมชนเกษตรอินทรีย์ บุคคลที่มีศักยภาพในตนเองสูง และรับรู้ความสามารถของตนเอง มีแนวโน้มที่จะรักษาความมั่นใจแม้ว่าต้องเผชิญกับงานยาก และมองสถานการณ์ดังกล่าวเป็นความท้าทายและโอกาสในการเติบโต (Guthrie et al., 2009 : 317–353) การรวมกลุ่ม และการสร้างเครือข่าย (Networking) ชุมชนเกษตรอินทรีย์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้ได้แนวปฏิบัติที่ดี และร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างจริงใจ การศึกษาเชิงประจักษ์ที่แสดงถึงผลกระทบเชิงบวกของเครือข่ายสังคมที่มีต่อการเติบโตของการกิจการและธุรกิจต่าง ๆ (Puthusserry et al., 2020 : 282-308) และการเสริมหนุนองค์ความรู้ (Knowledge Enhancement) เพื่อพัฒนาชุมชนเกษตรอินทรีย์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ การศึกษาดูงาน การวิจัย การร่วมงานสัมมนา เป็นต้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเป็นหนทางในการสร้างความเปลี่ยนแปลง เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ จะก่อให้เกิดความคาดหวังของคนในสังคม (Farla et al., 2012 : 991–998) โดยวิธีการเรียนรู้ทางสังคมที่เกิดขึ้นผ่านการทดลอง (Sengers et al., 2019 : 153–164) นอกจากนั้น หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนต้องวิเคราะห์และสนับสนุนชุมชน จากบรรทัดฐานของชุมชนซึ่งจะอธิบายและบังคับใช้มาตรฐานพฤติกรรมของคนในชุมชน และทำให้สามารถระบุสมาชิกกับชุมชนได้ นอกจากนั้น ความตระหนักรู้ในการเชื่อมโยงกับผู้อื่นและต่อชุมชนโดยรวม และการสร้างความไว้วางใจ ซึ่งจะช่วยให้สามารถ

คาดการณ์การดำเนินการได้และการจัดการที่สะดวกสบายสำหรับสมาชิกทุกคน (Guizzardi & Perini, 2005 : 41-60)

การถ่ายทอดองค์ความรู้การพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภค เป็นไปในรูปแบบของการจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคของชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้จากการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ โดยการสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านสิ่งแวดล้อมซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถบรรลุสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความร่วมมือระหว่างประเทศ ความเท่าเทียมทางสังคม และการบรรเทาความยากจน กระบวนการของการเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดขึ้นก่อนหรือหลังช่วงโรงเรียน ซึ่งช่วยให้ผู้คนสามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและปรับใช้ความรู้ของตนตามความเหมาะสม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา (Vieira, 2020 : 535-544) ชุมชนหมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) ถือได้ว่าเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการขยายตัวของชุมชนที่ประสานความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับความสำคัญของทุนทางสังคมต่อการเปลี่ยนแปลง ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยหลักที่จะอธิบายถึงคุณภาพของความสัมพันธ์ในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจ และให้เกียรติซึ่งกันและกัน (Nakamura & Yorks, 2011 : 222-245) ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นการแสวงหาความสมดุลระหว่างแนวคิดใหม่ กับประสบการณ์เดิมเพื่อผลักดันชุมชนเกิดความพยายามที่จะเพิ่มการเรียนรู้ที่เหมาะสม (Poekert, 2011 : 19-38) บนพื้นฐานของความไว้วางใจ ความเคารพ และให้เกียรติผู้อื่นอย่างเท่าเทียม (Hunuk, Ince & Tannehill, 2013 : 3-20)

การให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ ความแตกต่าง และวิถีชีวิต เป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนตามรูปแบบด้านการผลิตและการบริโภคของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดล จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า จุดเริ่มต้นของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลให้ความสำคัญกับสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยผลงานวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมทางสังคมที่มีส่วนช่วยให้สุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น ในขณะเดียวกัน แนวโน้มของการมีส่วนร่วมทางสังคมส่งผลที่เห็นได้ชัดเจนเป็นพิเศษต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ (Gilmour, 2012 : 3-12) รวมไปถึงสุขภาพจิต (Mental Health) (Silva et al., 2005 : 619-627) ของคนในชุมชนด้วย จากการร่วมทำกิจกรรมที่หลากหลายในชุมชนนำไปสู่การสร้างความผูกพันซึ่งกันและกัน (Handberg, 2018 : 434-451) การเรียนรู้ร่วมกันและการหมุนเวียนความรู้นำไปสู่การสร้างกรอบคิดแบบสหวิทยาการ ในกระบวนการ ซึ่งมีประโยชน์ในการแก้ปัญหาในทางปฏิบัติ (Rinaldi et al., 2018 : 1-21) นอกเหนือจากการมีส่วนร่วมของทุกคนแล้ว การพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยี สังคม และนโยบายยังเป็นประโยชน์ในการวางแผนระบบการจัดหาอาหารที่ยั่งยืนและยืดหยุ่น (Brunori et al., 2021 :

1-23) การสนับสนุนความร่วมมือจากนักวิชาการที่มีความมุ่งมั่นในสาขาการวิจัยที่แตกต่างกัน เพื่อสร้างและดำเนินโครงการร่วมกันตามทรัพยากร ความรู้ และความสามารถในระดับภูมิภาค เป็นการบูรณาการแนวทาง วิธีการ และประเด็นสำคัญเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์นวัตกรรมให้ประสบความสำเร็จ และเป็นการสร้างระบบการเรียนรู้ในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนสำหรับการสร้างศักยภาพของผู้นำชุมชนที่มีความโปร่งใส และมีความรับผิดชอบ (Kolehmainen et al., 2016 : 23-42)

ความรู้ที่กว้างขวาง และยาวนานของผู้คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น การผสมผสานระหว่างความรู้ แนวปฏิบัติ และวัฒนธรรมส่งต่อจากคนรุ่นสู่รุ่น ความรู้และการปฏิบัติดังกล่าวมักเกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดิน ความหลากหลายทางชีวภาพ และการทำงานของระบบนิเวศ (Parrotta et al., 2016 : 1-4) การสนับสนุนทุนทางสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคของชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี ก่อให้เกิดนวัตกรรมสังคมในชุมชน การพัฒนาทุนทางสังคมของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดล จำเป็นต้องขับเคลื่อนด้วยการสนับสนุนในมิติการศึกษา มิติเทคโนโลยีดิจิทัล มิติสิ่งแวดล้อม และมิติสุขภาพ นำไปสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ที่อยู่บนพื้นฐานแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางสังคม นักทฤษฎีทางการศึกษาได้ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนการเรียนรู้แห่งการปฏิบัติ เมื่อผู้คนมีความสนใจร่วมมือกันเพื่อแบ่งปันความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ภาษา และวิธีการทำสิ่งต่าง ๆ เป็นทีมต่อเนื่อง ในรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่าง การวางแผนบทเรียน และการแก้ปัญหาร่วมกัน เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงชุมชนของผู้เรียนว่าเป็น “สถานที่ที่นักเรียนและผู้ใหญ่มีส่วนร่วมในฐานะผู้เรียนที่กระตือรือร้นในเรื่องที่มีความสำคัญเป็นพิเศษสำหรับพวกเขา และทุกคนจะสนับสนุนการเรียนรู้ของทุกคน” นอกจากนี้ความสำคัญของความสัมพันธ์แบบร่วมมือ และเพื่อนร่วมงานในการให้เกียรติ และสนับสนุนประสบการณ์การใช้ชีวิตประจำวันของทุกคนเชื่อมโยงกับแก่นแท้ของตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางสังคม เป็นการสร้างอัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนซึ่งมีความเกี่ยวพันกับปัจเจกบุคคล ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ (Wenger, 2018 : 219–228) ชุมชนหมู่บ้านปัถวี (คลองเวฬุ) มีการสร้างภูมิคุ้มกันในการพึ่งตนเองของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดการส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน โดยชาวบ้านในชุมชนต้องตระหนัก และปรับตัวให้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงเพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดี และมีคุณภาพ (อัศวิน หนูจ้อย, 2559 : 23-31) การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นการพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกในชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ ด้วยเหตุผล และสามารถใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา โดยมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ ความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง และถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งใน และนอกชุมชน นำไปสู่ความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ (ชุลีพร เกลี้ยงสง และทวีวัฒน์ ปิตยานนท์,

2558 : 86-98) องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคของชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี

5.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี” มุ่งเน้นถ่ายทอดองค์ความรู้การพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภค ชุมชนอื่นที่บริบทคล้ายคลึงกับชุมชนบ้านปัถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี และสนใจในการทำสวนเกษตรอินทรีย์สามารถนำผลจากการถอดบทเรียนครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้ นอกจากนี้มีบางประเด็นหากดำเนินการต่อจะก่อให้เกิดคุณูปการต่อการทำเกษตรอินทรีย์ในไม้ผลและต่อชุมชน ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ในบริบทความรู้ของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลแม้จะมาจากการศึกษา ค้นคว้าทดลองของสมาชิกแล้วนำมาการแลกเปลี่ยนรู้กันภายในกลุ่มแต่ยังคงเป็นองค์ความรู้ในรูปภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งขาดกระบวนการถอดบทเรียนและการสังเคราะห์ความรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์ที่สามารถนำมาเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นระบบ มีเหตุผล และมีความเป็นสากลที่สามารถนำไปเผยแพร่สู่สาธารณชนได้ ดังนั้นในอนาคตหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนควรสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการ ตลอดจนอาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่มีความรู้ความสามารถด้านเชิงเกษตรเข้ามาร่วมถอดบทเรียนและสังเคราะห์ข้อมูลในเป็นเชิงวิชาการและเพื่อการสร้างองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ของไม้ผลได้อย่างเป็นระบบ

2. หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง อาทิ กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น มีนโยบายสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ในไม้ผล และมีแนวปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืนของเกษตรอินทรีย์จังหวัดจันทบุรี ตลอดจนการจัดทำแผนการผลิตเพื่อรองรับการตลาด การแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม การสร้างตลาดออนไลน์ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์เกษตรอินทรีย์ไม้ผลให้ผู้บริโภคได้รู้จักและเข้าถึงการบริโภคมากขึ้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ศักยภาพด้านการจัดการงบประมาณเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มปัถวีโมเดล สมาชิกเกษตรอินทรีย์ปัถวีโมเดลต่างให้ความไว้วางใจ การมอบอำนาจในการดำเนินการและการตัดสินใจที่ผู้นำกลุ่ม ซึ่งในอนาคตเมื่อสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์มีจำนวนมากขึ้น ระบบการบริหารจัดการมีความยุ่งยากมากขึ้นจึงควรจะต้องมีการปรับเปลี่ยนจากระบบครอบครัวเข้าสู่ระบบธุรกิจ จึงควรมีคณะกรรมเข้ามามีส่วนรับผิดชอบและดูแลการจัดการงบประมาณ รวมทั้งควรผ่านการอบรมรูปแบบการจัดการบัญชีให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

2. ชุมชนเกษตรอินทรีย์ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลครบวงจร ตั้งแต่การจัดการด้านการผลิต การตลาด การแปรรูปของการเกษตรอินทรีย์เพื่อให้ระบบการบริหารจัดการ สามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก

5.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรเป็นประเด็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติอื่น อาทิ การพัฒนาธุรกิจดิจิทัล การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อพัฒนาการเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ในวงกว้าง ทั้งมิติสิ่งแวดล้อม มิติสังคม และมิติเศรษฐกิจของชุมชน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี